

EL DESENVOLUPAMENT DE LES RÀDIOS LLIURES A ESPANYA

Emili Prado

Les ràdios lliures són un dels fenòmens comunicatius de més relleu dels darrers anys. A l'Estat espanyol es concentren a Catalunya, on emeten amb regularitat *Ona Lliure*, *Contra Radio* i *La Campana de Gràcia*. Altres emissores emeten amb periodicitat variable: tal és el cas de *El Avispero* de Santa Coloma, *L'Estel* de l'Hospitalet i *La Maduixa* de Granollers.

Les emissores existents al País Basc tenen moltes dificultats per a sortir i, per exemple, *Osiña Irratia* ha deixat d'emetre amb regularitat per a fer-ho esporàdicament.

Però què és una ràdio lliure? Com es defineix aquest moviment essencialment contradictori? No n'hi ha prou amb dir que són ràdios no comercials o que són ràdios democràtiques. Cal arribar a unes definicions més determinants. Per tal de definir-les en un terreny més comunicatiu que polític, considerariem ràdios

lliures totes aquelles que intenten alterar o introduir canvis en tots els elements de l'esquema comunicatiu clàssic: E-C-R.

Abans d'entrar en aquesta anàlisi fem un apropament al panorama radiofònic espanyol dintre del qual neixen les ràdios lliures.

EL PANORAMA RADIOFÒNIC ESPANYOL

Per a entendre la situació actual i la distribució de la explotació de les ones cal remontar-se a l'inici de l'*Alzamiento Nacional*. El franquisme va comprendre l'enorme poder que té la comunicació radiofònica. Durant la guerra, la ràdio va ser una poderosa arma de propaganda en la formació d'uns estats d'ànim col·lectius i una opinió, favorables als insurrectes.

Consolidada la victòria militar, el règim fa servir el poder de la radiodifusió per a mentalitzar adequadament la societat que tracta de dominar. Cadascun dels programes emesos tenia una clara funció en aquest sentit; des dels alienants programes de música comercial fins als retrògrads serials, passant pels consultoris per a la dona: tots estaven encaminats a entretenir embrutint.

Per a mantenir aquest muntatge calia controlar-ho tot.

És així com la llei atribueix a l'Estat la propietat de les ones, reservant-se el dret de fer concessions d'explotació de freqüències a empreses privades, fet que va permetre a Franco repartir prebendes radiofòniques entre els diferents grups que el van ajudar a guanyar la guerra: L'Església, la Falange, l'oligarquia basca, etc.

D'aquesta forma neixen la REM (*Red de Emisoras del Movimiento*), la CAR (*Cadena Azul de Radiodifusión*), la CES (*Cadena de Emisoras Sindicales*), la COPE (*Cadena de Ondas Populares Españolas*), la SER (*Sociedad Española de Radiodifusión*) i d'altres. Totes accepten les regles del joc, la primera de les quals deia: «A Espanya només pot informar Ràdio nacional». Les altres emissores estaven obligades a connectar tres cops al dia per retransmetre els tres diaris parlats, els famosos *partes*.

Aquesta fèrria estructura se suavitza una mica a partir de l'any 1960 i es permet a les emissores privades incloure dintre de la programació notícies locals. Naturalment les condicions de censura i caciquisme existents van fer d'aquestes emissions meres expressions folklòriques i culturaloides que, a mesura que la disciplina s'anà relaxant una mica, amb el pas del anys esdevingueren dignes intents d'informació radiofònica. En el moments de tensió social, l'aplicació sobtada de la censura i el control va posar en situació difícil més d'un professional.

Només després de la mort del general Franco, l'octubre de l'any 1977, es dona llibertat a les emissores privades per a elaborar els seus propis informatius. Es produeix a partir de llavors un fenomen que aniria *in crescendo* durant l'any 1978 i part del 1979: el *boom* de la ràdio informativa.

La ràdio guanya audiència, coincidint, a més, amb un agreujament de la crisi permanent de la premsa, i viu una semièpoca daurada que no havia de durar i no per raons professionals sinó polítiques. Per a entendre aquestes raons polítiques cal conèixer primer els propietaris de les grans xarxes d'emissores existents a l'Estat espanyol.

Ràdio Nacional d'Espanya és propietat estatal, és a dir, que des de sempre ha estat al servei i sota el control del govern degut a la confusió existent entre els organismes estatals i els governamentals i a la manca total d'un mínim control parlamentari i, no diguem popular. A les diverses campanyes electorals ha jugat un paper favorable a la UCD (Unió de Centre Democràtic). Ràdio Peninsular era la cadena comercial de RNE (Ràdio Nacional d'Espanya) la qual, en l'actualitat, ha quedat reduïda a la de Barcelona. La seva estructura organitzativa és la mateixa que la de RNE i per tant està sota el mateix control.

RCE (Ràdio Cadena Espanyola) és el producte de la fusió de tres xarxes: REM, CAR i CES. La REM era la cadena del *Movimiento* i en desaparèixer aquest, esdevingué para-estatal. La CAR havia estat lligada al sindicat estudiantil franquista SEU (*Sindicato Español Universitario*) però en desaparèixer aquest legalment amb la nova situació política (a la pràctica ja havia desaparegut molt abans per inanició), la xarxa passà a ser para-estatal i no de les universitats com hauria estat lògic. El mateix passa amb la CES la qual pertanyia al sindicat vertical, essent per tant patrimoni dels treballadors, i que també passà a ser para-estatal i no dels treballadors ni de les seves organitzacions.

RCE està també en mans del Govern, és a dir, de la UCD i, a les eleccions, va jugar un paper clarament tendencios a favor d'aquest partit.

Totes les xarxes fins ara esmentades, junt a Televisió Espanyola, conformen Ràdio Televisió Espanyola, òrgan dirigit pel senyor Arias Salgado, germà del secretari general de la UCD i membre del mateix partit.

La COPE pertany a l'Església. Fins l'any 1977 cada emissora depenia directament del prelat de la diòcesi en què estava situada i per tant era més reaccionària o més progressista d'acord amb el bisbe de torn. En la actualitat depèn d'un consell d'administració nomenat per la Conferència episcopal espanyola, amb la qual cosa l'han centralitzat més i han uniformat les diverses emissores en l'ide-

ològic. Durant els períodes electorals i en general respon als interessos de la UCD. La *Compañía de Radiodifusión Intercontinental* (CRI) pertanyia fins l'any 1978 a Ramón Serrano Súñer, ex-ministre d'afers exteriors i cunyat de Franco. En l'actualitat pertany a un fill seu, al director de *Radio Miramar* i a Índex Publicitat, agència de publicitat que subministra a la comercial de RNE. Les seves simpaties polítiques es dividien entre AP (Aliança Popular) i UCD amb preponderància d'aquest darrer a l'actualitat. La RATO pertany a Ramón Rato que no amaga les seves simpaties per AP. I finalment la SER pertany a una societat privada, amb un consell d'administració encapçalat per Joaquín Garrigues y Díaz Cañabate i en què, entre d'altres noms trobem el d'Antonio Fontán, Mariano Rodríguez Mira, Juan Manuel Fanjul, José Miguel Garrigues Walker i Enrique Sarrústegui. A la vista d'aquesta llista és fàcil adonar-se que la SER pertany a la UCD, amb les conseqüències polítiques que això comporta.

Aquest és el panorama de la ràdio a l'Estat espanyol a les darreries de l'any 1970. Coneixent-lo estem en condicions d'entendre per què i a qui li pot interessar trencar el procés de superació que estava vivint la ràdio fins a mitjans de 1979.

Des que les emissores privades poden fer informació, s'entra en una espiral que millora quantitativament i qualitativa amb el pas del temps.

La SER aprofita la imatge liberal que li havia donat l'espai *Hora 25*, que fins i tot en la darrera etapa del monopoli, jugant amb una certa permissivitat, havia esdevingut un informatiu molt digne. Un cop ensorrat el monopoli, la SER potencia al màxim els informatius.

RNE, per la seva part, transforma el seu estil monolític, donant més dinamisme als informatius, fet que —juntament amb una infraestructura millor que la de qualsevol altra xarxa privada— li fa mantenir el seu lideratge informatiu.

D'altra banda els plantejaments periodístics a la ràdio evolucionen i els micròfons comencen a sortir al carrer i, en algunes emissores, concretament a Ràdio Barcelona i a Ràdio Peninsular, es comencen a obrir els micròfons i els estudis als treballadors, als polítics i als grups de base.

Per què es permetien aquests programes en unes emissores que en darrera instància, com hem vist, estan sota el control de la UCD? Doncs perquè en l'etapa de transició política que capitanejava la UCD, eren un bon element normalitzador i servien per a donar-li credibilitat al canvi. Precisament un cop consolidat aquest, i la UCD al seu cap, comença de nou a haver problemes. Amb diferents pretextos es redueix el temps d'aquests informatius amplis i participatius, que van desapareixent d'ambdues emissores.

Aquesta tendència a fer desaparèixer la reflexió de la ràdio es complementa amb les aportacions dels «nous teòrics de la ràdio de la SER», els quals diuen que s'han de reduir els informatius i s'ha de tornar a fer la ràdio d'entreteniment, com si no es poguessin fer les dues coses alhora.

Es tracta simplement de justificar teòricament el que és una decisió política: fer de la ràdio un mitjà de reproducció ideològica amb una dosi de participació simbòlica i uns programes dinàmics moderns i entretinguts.

ELEMENTS PER A UNA HISTÒRIA DEL MOVIMENT DE RÀDIOS LLIURES A L'ESTAT ESPANYOL

L'inici del moviment de ràdios lliures a l'Estat espanyol cal emmarcar-lo en la primera trobada internacional de ràdios lliures ALFREDO '78, que es celebrà a París el dia 16 de març de l'any 1978.

Pocs dies després es fan a Barcelona les primeres trobades de gent que, provinent de diferents sectors socials i dinàmiques de lluita, coincideix, en aquell moment concret, en un projecte comunicatiu: la creació d'un moviment de ràdios lliures a l'Estat espanyol.

Des del començament estan presents al projecte estudiants de Ciències de la Informació, units des de diferents angles i postures polítiques a la lluita contra el sistema i interessats per l'anomenada comunicació alternativa; alguns professors i professionals del mitjà lligats de vell a experiències progressistes en el camp de la comunicació social; membres de grups de lluita i marginals (ecologistes, objectors, grups de recolzament als presos, gais, feministes, membres de l'incipient moviment per l'autonomia obrera...) gent interessada pel mitjà i alguns experts en electrònica.

En les reunions s'analitza la relació entre els grups de base i el panorama comunicatiu. El projecte poc a poc va prenent cos, no sense dificultats, per a definir el que ha de ser i el paper que han de jugar les ràdios lliures.

El col·lectiu elegeix el nom *Ona Lliure* per tal de donar a entendre que el seu objectiu no era crear una sola emissora sinó impulsar el moviment de ràdios lliures. Després d'una campanya de divulgació del fenomen, *Ona Lliure* emet per primer cop amb motiu de les «jornades contra la repressió» que es celebraren a Osona l'estiu de l'any 1978.

Després d'aquesta experiència se succeeixen les reunions, els preparatius i les definicions. A finals de l'estiu, el dies 23 i 24 de setembre de l'any 1978, *Ona*

Lliure emet de nou coincidint amb les festes de la Mercè que aquest any pretenen recuperar el caire popular que havien perdut.

L'experiència es du a terme en col·laboració amb l'Associació de Veïns del Poble Sec, un dels barris més populars de Barcelona i el balanç és considerat positiu pel col·lectiu. En primer lloc per l'èxit d'audiència i també per la gran participació de la gent del barri als programes de l'emissora.

S'obria ara un període de silenci de més de sis mesos. Els sis mesos són invertits en l'elaboració teòrica de formes i continguts, en contactes amb els grups de base que donen suport al col·lectiu i que realitzaran programes autogestionats, i en construir els aparells i els estudis.

Durant aquest període se suma al moviment una altra emissora. Es tracta de *Ostina Irratia* de Donosti, que emet mitja hora cada quinze dies de forma absolutament clandestina.

Per la seva banda *Ona Lliure* ja està preparada per a emetre regulatment de dilluns a divendres, de nou a dotze de la nit. La primera emissió regular es produeix el dia 4 d'abril de l'any 1979.

L'emissora dóna el telèfon des del primer dia per tal que la gent pugui entrar en contacte amb el col·lectiu i participar en les emissions. Les trucades augmenten dia a dia i la gent manifesta la seva solidaritat amb la iniciativa i dóna consells i orientacions per a la programació, a més de facilitar informació.

Passades les vacances *Ona Lliure* torna a sortir el dimarts dia 17 d'abril i el 19 és precintada per primera vegada per tres funcionaris del Ministeri de Cultura acompanyats de dos inspectors de policia. Era la primera conseqüència d'una decisió presa pel col·lectiu: no ser clandestins. Eren conscients del risc però van valorar com a element prioritari que la gent pogués accedir directament a l'emissora per tal d'establir així el flux comunicatiu que cercaven, cosa impossible en una situació de clandestinitat.

Ona Lliure recorre judicialment contra el precintatge, que considera atemptatori contra la llibertat d'expressió i anticonstitucional, i denuncia el Ministeri de Cultura perquè segons la llei vigent el precintatge no és de la seva competència.

El tencament desencadena una campanya de divulgació que té tres aspectes: agitació ciutadana reclamant la llibertat d'emissió i expressió, extensió als mitjans de comunicació i realització de xerrades a diferents barris de Barcelona.

Dins d'aquest clima favorable al moviment que s'havia creat, el col·lectiu d'*Ona Lliure* decideix sortir de nou el dia 23 d'abril, dia de Sant Jordi. *Ona Lliure* ins-

tal·la una parada a les Rambles, on col·loca un equip de so amb què es podia retransmetre el programa de l'emissora. A les nou de la nit, amb les Rambles atapeïdes, sona la *Gavina* de Marina Rosell. Gran quantitat de gent s'agrupa entorns dels altaveus al llarg de les tres hores d'emissió. A l'emissora es reben gran quantitat de trucades de solidaritat i recolzament, moltes de les quals es retransmeten dins l'espai «Antena Oberta».

El dia 27 d'abril mentre l'emissora segueix emetent amb regularitat, el Govern Civil de Barcelona fa pública una nota en què justifica la clausura efectuada el dia 19 en els següents termes: «Donat que l'emissora *Ona Lliure* no va iniciat els tràmits de sol·licitud de la corresponent autorització administrativa, ajustada a la legislació vigent, aquesta emissora deu reputar-se com a clandestina, fet que va motivar les actuacions que determinaren la seva clausura, a petició del Ministeri competent».

Però els components del col·lectiu *Ona Lliure* no estaven disposats a demanar la legalització acollint-se a les lleis franquistes. Les emissions continuen amb regularitat i l'emissora en cap moment deixa de donar el telèfon i l'adreça del seu local. Es realitzen diferents programes amb fórmules que s'havien anat assajant a la primera etapa, comencen a sortir programes autogestionats per grups de base: gais, ecologistes, objectors, feministes, treballadors i d'altres tenen els seus propis espais, a més d'estar present la seva problemàtica als espais realitzats pel propi col·lectiu el qual es lliura a l'elaboració de programes experimentals en un intent de desestructurar els esquemes clàssics. La programació es decideix en assemblea i un cop a la setmana hi ha una reunió general dedicada a aquest aspecte. L'audiència de l'emissora creix i l'experiència és coneguda a tota l'àrea d'escolta que abasta tota Barcelona i gran part de les poblacions del cinturó industrial.

Tot es va desenvolupant amb normalitat fins el dia 15 de maig de l'any 1979 en què és precintada per segona vegada. En aquest cas el precintatge afecta tant els locals de l'emissora com els d'un centre d'estudis socials veí que no té lligam amb *Ona Lliure*. L'ordre de clausura prové del jutjat d'instrucció número tres de Barcelona a instàncies d'una denúncia efectuada pel governador civil de Barcelona, senyor Belloch Puig, en què acusava *Ona Lliure* de *desacato a la autoridad y grave alteración del orden público*.

Pocs dies després el jutge archiva el cas per manca de proves i ordena el desprecintatge de les instal·lacions de l'emissora el dia 28 de maig de l'any 1979. Era la primera victòria legal del moviment de ràdios lliures: les acusacions del governador civil no podien ser provades. El dia següent *Ona Lliure* torna a estat en antena, però la Direcció General de Radiodifusió i Televisió no està disposada a acceptar

la derrota i el dia 30 de maig, minuts després de les 11 hores de la nit, els funcionaris del Ministeri de Cultura, acompanyats per inspectors de policia, precipiten novament l'emissora.

Aquesta vegada l'ordre de precintatge procedia del Ministeri de Cultura per decisió expressa del Director General de Radiodifusió i Televisió. El tancament es justifica en base a Reials Decrets, Ordres Ministerials i Decrets Lleis corresponents a les següents etapes polítiques: la Monarquia, la República, la Dictadura i la Monarquia de Joan Carles I. Les incidències del precintatge son retransmeses en directe i les persones presents tenen temps de demanar als oients del programa «Vida quotidiana» que estava en antena que fessin cap als locals.

Ona Lliure no renuncia a seguir endavant i comença una campanya en favor de la despenalització de les ones, que culmina amb un festival per la llibertat d'emissió que es celebrà el dia 13 de juny al Parc de la Ciutadella.

La necessitat de coordinació i unificació de criteris entre els diferents grups que van neixent porta a la celebració de la trobada sobre Ràdios Lliures de l'Estat espanyol els dies 14, 15, 16 i 17 de juny a Barcelona, organitzada per *Ona Lliure*. A la trobada hi són presents col·lectius i emissores de Catalunya, Euskadi i València i s'hi adhereixen grups d'Iruña, Badajoz, Sevilla, Galícia i Zamora. A més d'intercanviar-se les diverses experiències, es prenen acords respecte als diferents temes tractats essent els més importants els següents: establir una coordinació constant, efectuar un intercanvi de programes, d'informació i d'ajut tècnic, establir una defensa jurídica comuna, reclamar la despenalització de les ones i una regulació oberta i no restrictiva per a la distribució de freqüències. Els reunits també decideixen exigir que les ràdios lliures no puguin tenir beneficis econòmics i finalment es posen d'acord en fer una campanya estatal per la llibertat d'emissió un cop passat l'estiu.

Per tal de preparar-la es celebra la segona trobada, estatal els dies 12, 13 i 14 d'octubre. A aquesta trobada es decideix sortir a antena de nou el dia 22 d'octubre i s'elabora un programa conjunt per a totes les emissores ja existents. El dia 22 reprenen la seva activitat *Ona Lliure* i *Contra Radio* a Barcelona. *La Campana de Gràcia* ho fa un dia després i les emissores de Euskadi, que estaven decidides a fer-ho, desisteixen de la idea perquè empitjora la ja delicada situació al País Basc.

A hores d'ara segueixen en antena *La Campana*, *Contra Radio* i *Ona Lliure*, sense que de moment interfereixi l'administració en cap sentit, tot i que el govern ha tret un Reial Decret de Presidència del Govern, 1435/1979, de 8 de juny, pel qual s'estableix el Pla Tècnic Transitori del Servei Públic de Radiodifusió Sonora

en Ones Mètriques amb Modulació de Freqüència i que publica el BOE (Butlletí Oficial de l'Estat) el dia 18 de juny de l'any 1979.

El decret està fet a la mida per a avortar el moviment de ràdios lliures i és des del punt de vista polític un despreci total pels mecanismes democràtics, ja que no es va consultar ni tan sols als grups parlamentaris. En aquest punt sorprèn que cap partit, ni tan sols els d'esquerra, facin pública la seva opinió sobre un tema tan transcendent. El decret, després de reservar a l'Estat la titularitat del servei de radiodifusió en F.M. diu que podrà fer concessions d'explotació a institucions i empreses privades. El govern decidirà discrecionalment a qui les concedeix, seguint els principis que marca el decret i que depenen en definitiva del criteri de l'Administració. Aquests principis afavoreixen la concentració del mitjà donant prioritat a la creació de xarxes abans que la d'emissores individuals. La fixació d'uns mínims de programació i la obligatorietat de fer informatius generals a través de serveis informatius propis, la competència dels quals la decidirà el govern, encateix tant el procés que fins suposant que es concedís la instal·lació d'una emissora, la seva utilització quedaria fora de l'abast dels grups que sempre han estat marginats del procés comunicatiu.

Els animadors del moviment de les ràdios lliures pensen que aquest decret és inadmissible ja que deixa totalment en mans del govern la decisió de concedir, graciosament, discrecional i arbitrària llicències a empreses privades amb unes condicions restrictives que representen a la pràctica privar els grups de base i marginats de l'accés al mitjà. En el terreny comparatiu de la història del moviment de les ràdios lliures arreu d'Europa, trobem un comú denominador i és que la seva aparició a cada país es produeix en moments d'agudització de la lluita global contra el sistema. És la necessitat que tenen aquests grups marginals de disposar d'una informació ràpida i econòmica en els moments de lluita el que els impulsa a la utilització de la ràdio. Mitjà que fan servir després com a element coordinador i propulsor del moviment.

Així mateix la lluita radical contra el sistema que es plantegen aquests grups d'ecologistes, no violents, objectors, gais, feministes, autònoms, etc., passa necessàriament per la lluita contra el sistema de producció o l'organització dels mitjans de comunicació.

Observem també una altra coincidència. En tots els països les ràdios lliures neixen coincidint amb el sorgiment de la nova esquerra que surt del procés de desil·lusionament que pateixen els militants dels partits de l'esquerra parlamentària i fonamentalment de l'anomenada esquerra revolucionària i que en bona part s'agrupa en el moviment per l'autonomia obrera.

I encara una darrera coincidència. En tots el països comença el fenomen en un període preelectoral en què troben certa permissivitat. El desenllaç de les eleccions condiona l'actitud del poder enfront de les ràdios lliures i empeny els partits a fer les seves pròpies emissores o mantenir-se al marge.

Quina repercussió ha tingut el moviment de ràdios lliures en les ràdios convencionals? D'una forma genèrica es pot dir que els ha restat audiència, però paral·lelament s'ha produït un augment en la xifra global de persones que escolten la ràdio. És a dir, les ràdios lliures han potenciat l'hàbit d'escoltar la ràdio. Però la ràdio convencional encara ha rebut i patit més modificacions. En primer lloc ha hagut de deixar l'estil fred, mecànic i pretensió que feia servir. Així mateix ha hagut de potenciar els programes amb pseudo-participació del públic: concursos, trucades, enquestes... I en un intent d'assimilació i d'integració de la potencialitat revolucionària de les noves ràdios ha potenciat alguns dels seus canals amb el mateix estil i amb una temàtica similar que es planteja naturalment desproveïda d'autenticitat.

ALGUNES APORTACIONS DE LES RÀDIOS LLIURES AL CAMP DE LA COMUNICACIÓ COL·LECTIVA

Veurem finalment quines són les aportacions que fan les ràdios lliures dins del camp de la comunicació col·lectiva.

Comencem pel llenguatge, que és un dels aspectes novedosos més notables. Diguem en primer lloc que el llenguatge que feia servir la ràdio convencional és un llenguatge estereotipat, fred, compartimentat per a cada classe o categoria socio-econòmica, que tendeix a la creació d'argots cada cop més diversificats i incomprensibles per a tots aquells que no pertanyen a la categoria socio-econòmica que l'ha generat. Les ràdios lliures al principi han actuat com a megàfons d'aquest llenguatge i no han cercat una «nova professionalitat».

Ràpidament van començar a parlar el llenguatge que fa servir la gent, amb la qual cosa el to esdevé informal, planer, espontani, assequible i popular, totes elles categories positives que augmenten l'eficàcia del missatge.

Però juntament amb aquesta munió de característiques positives, es presenten altres de negatives. Entre elles les més importants són la superabundància de «llocs comuns», termes poc definitoris i gastats. S'observa també la utilització del mateix terme per a expressar conceptes diferents produint-se una desaparició de significats i una inflació de significants, fet que condueix en ocasions a parlar sense dir res.

Finalment cal constatar la utilització d'argots propis en especial en els programes autogestionats i el·laborats pels grups de base dels moviments marginals, que és una fallada que constatarem en la ràdio oficial. D'altra banda hi ha molt poca utilització del llenguatge radiofònic, excepte en alguns casos molt reduïts.

Altres aportacions de les ràdios lliures cal cercar-les en les estructures que fan servir a nivell comunicatiu. Aquesta anàlisi cal situar-la en tres fronts: l'estructura organitzativa, l'estructura dels programes i l'estructura dels gèneres.

En el terreny de l'estructura organitzativa s'han produït avanços notables.

Primerament s'observa una desjerarquització i descentralització en el procés de presa de decisions, generalment organitzat en assemblees que decideixen les línies generals de la programació tant en les formes com en els continguts.

En segon lloc la programació és flexible i dóna prioritat a l'aspecte mobilitzador del mitjà. Amb la participació directa dels grups de base i la preparació dels seus propis programes es produeix un procés d'aprenentatge que, sense assolir un gran nivell tècnic al principi, té l'avantatge de familiaritzar la gent amb el mitjà, tot desmitificant-lo.

Un altre element present en la nova organització de la ràdio és la producció col·lectiva i la tendència a l'eliminació de la divisió social del treball. L'accés al mitjà està molt potenciat en les ràdios lliures i fonamentalment es produeix el *feed-back* en una alta proporció i es posen les bases per a arribar a la bi-direccionalitat tot i que encara no l'han assolida.

Pel que fa a l'estructura dels programes de les ràdios lliures es nota una manca d'anàlisi, però àdhuc així hi ha aportacions dignes de ser tingudes en compte.

Una gran part de les ràdios ha aconseguit canviar el llenguatge i l'estructura organitzativa però ha aturat el seu avanç en aquest punt, fent servir en realitat una estructura de programació heretada del mitjà convencional.

S'ha produït així en la majoria de casos el fenomen conegut com «inversió de signes», és a dir el canvi pur i simple de continguts, però sense operar canvis en el recipient que és el programa. Tanmateix sempre hi ha excepcions i en alguns casos es poden constatar intents reals de desestructuració de programes que habitualment tenen una gran càrrega ideològica afegida a la pròpia estructura. En els programes informatius, on l'estructura és més sofisticada, el canvi es presenta més difícil.

Vegem sobre un programa concret un intent de desestructuració. Es tracta d'un consultori. L'«Helena Francis» és el programa de referència i «Gertrudis» el resultat de l'intent de desestructuració de l'anterior.

El consultori «Francis» és un programa comercial-ideològic dirigit a la dona. La seva imatge és la següent en l'estructura aparent: Vostè té un problema en l'àmbit que sigui: sentimental, laboral, de la vida quotidiana, de relació social, de cuina, de bellesa, tant se val; hi ha una senyora aparentment madura, amb experiència, serena i reflexiva que, assessorada per un grup d'especialistes tècnics, moralistes i sociòlegs, té resposta per a tot. El programa rep les preguntes i consultes per carta. Cartes que llegueix una locutora interpretant-les teatralment, amb més sentiment que si les hagués escrit ella. Acte seguit la consultant sent l'ansiejada solució al seu problema de boca de la senyora Francis, que amb veu maternal i convincent li ofereix un remei. Les respostes són invariablement repressives, normalitzants, arcaïtzants, ideològicament tendents a perpetuar el sistema, recomenant sempre la resignació, el conformisme, el manteniment de les aparences, la fidelitat de la dona envets l'home, i la comprensió davant les infidelitats d'ell. Entre resposta i resposta es van desgranant anuncis de tots els productes del laboratori Francis.

Aquesta és en resum l'estructura aparent del programa. L'estructura profunda és que Francis és un laboratori de productes químics i de bellesa i un institut de bellesa. Que la tal senyora Francis és una locutora i que qui escriu les respostes, i moltes vegades les preguntes, és un periodista. El muntatge produeix copiosos beneficis al laboratori i a L'Institut de bellesa Francis i col·labora a mantenir, eficaçment alienades, la meitat de les dones de l'Estat espanyol.

«Gertrudis» és un consultori elaborat per *Ona Lliure*. En aquest cas l'estructura profunda de «Francis» surt a la superfície. És un home qui respon en nom d'una senyora; el qui té solucions per a tot. No cau en la inversió de signes, que seria el més còmode: a una consulta seriosa contestar seriosament però canviant el signe ideològic de la resposta. Les consultes són sorprenents i irracionals per tal de ridiculitzar-les; les respostes són enfollidores, provocatives, incitants, a vegades absurdes i en general sarcàstiques i garneues. Això sí, les preguntes i consultes són llegides amb el mateix to interpretatiu i seriós que tenen a «Francis». Les respostes són fetes en to seriós, asseveratiu de vegades i dubitatiu d'altres, amb el fi de provocar una sensació d'inseguretat. Quant a la publicitat, està descaradament relacionada amb la consulta anterior en lloc de presentar-se camuflada, i es refereix a objectes absurds que porten el nom de «Gertrudis». Tot plegat aconseguix un efecte desmitificador, que resulta divertit i posa en condicions d'escoltar «Francis» fent una altra lectura. Amb la inversió de signes només s'hauria alligonat amb una altra ideologia els oients però s'hauria fomentat la credibilitat del consultori com a programa.

Finalment donarem un cop d'ull a l'estructura dels gèneres radiofònics.

No s'observen canvis en l'estructura dels gèneres, excepte en algunes notícies que són contades o pel protagonista o per un redactor sense seguir l'esquema «ortodox», o en algunes entrevistes que perden part de la rigidesa del gènere perquè es realitzen com una conversa. Cal remarcar però, que la utilització dels gèneres es decanta per aquells que tenen una estructura més oberta com poden ser l'entrevista, el debat i la taula rodona. En qualsevol cas també en aquesta qüestió s'està fent necessària la recerca per part dels animadors de les noves ràdios.

1 de gener de 1980